

Eperjessy Kálmán és Benda Kálmán

Egykori tanáraink

Száz éve született Eperjessy Kálmán, aki a főiskola Szegedre költözése (1928) után harminc éven át vezette a történelem tanszékét. Tanítványai és a mai hallgatók az 1993. február 10-én megrendezett konferenciával emlékeztek meg a centenáriumról. Ezen a szaknapon, Dr. Huszka László és Dr. Marjanucz László mellett előadást tartott Dr. Benda Kálmán akadémikus is, a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday gyűjteményének főigazgatója. A neves történészről valószínűleg kevesen tudják, hogy egy időben ő is tanszékünkön tanított; akkoriban, amikor másutt nem jutott neki katedra. A vele készített beszélgetést olvasóink Eperjessy Kálmán életrajza és válogatott bibliográfiája után olvashatják a 10. oldalon.

Eperjessy Kálmán 1893. február 11-én született az erdélyi Erzsébetvároson. Itt és Székelyudvarhelyen végezte tanulmányait, majd 1911-ben a budapesti egyetemen tanult tovább, a híres Eötvös Kollégium tagjaként. Négyéves szolgálat az első világháborúban és tanári diplomáját csak ezután szerzi meg, 1920-ban. A makói állami gimnáziumban kapott állást, ahol két éven át József Attila osztályfőnöke volt. Erről a két évről a költő születésének 50. évfordulója alkalmából írta meg visszaemlékezését.

Gimnáziumi tanárként kezdte történetírói pályáját és 1922-ben ledoktorált. Értekezésének tárgya, Báthory István és a Porta, is mutatja, hogy ekkor még a politikatörténettel foglalkozott. 1927-28-ban Bécsben volt ösztöndíjas, és ott találkozott először addig ismeretlen régi kéziratos térképekkel. Ezekről hamarosan forráskiadványban számolt be. Hazatérve elsőként

foglalkozott Makó híres hagymatermelésének történetével. Szűkebb hazája, a Tisza-Maros vidék történetének ismertetésével vált a helytörténet, a történeti földrajz és a településtörténet egyik úttörőjévé. Érdeklődési területeinek kibővülésével mutatta be az alföldi falu- és városkép sajátos vonásait.

Az 1928-ban Szegedre helyezett Tanárképző Főiskola történelem tanszékén ő volt az első tanszékvezető, harminc éven át, nyugdíjba vonulásáig itt tanított. Szegedre költözött, egy Bokor utcai csendes házba. (1941. április 7-én a Jugoszlávia elleni hadbalépés után szerb gépek bombázták a pályaudvart, és egy – célt tévesztett, de szerencsére csütörtököt mondó – bomba Eperjessy tanár úr kertjébe esett. 1945 és '49 között a főiskola főigazgatói posztját is ő töltötte be, vezetése alatt újjáállították fel a háborúban súlyosan megsérült

intézetet. 1949-ben saját kérésére megvált igazgatói posztjától. A főiskolai munka mellett tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak, szinte elfeledett műveket gondozott és adott ki (pld.: Oláh Miklós: Magyarország és Attila). Még 1926-ban indította meg a „Csanád-vármegyei Könyvtár” tanulmányosorozatot, melyben 50 helytörténeti kötet jelent meg.

1929-ben a szegedi egyetem magán-

tanárrá képesítette. 1939-ben pedig egyetemi nyilvános rendkívüli tanári címet kapott. Ettől kezdve az egyetemen is tartott előadásokat. Nyugdíjba vonulása után készítette el összefoglaló munkáját a magyar faluról és városról. Élete végén az első katonai összeírás (1782-85) eredményeit rendszerezte megyénként; de a teljes feldolgozásal már nem készülhetett el: 1976. november 15-én elhunyt.

Eperjessy Kálmán válogatott bibliográfiája:

- **A Maros szabályozása Makónál 1754-ben.** Makó, 1927, 22 p.,
A Csanád-vármegyei könyvtár 12. füzete
- **Kézirati térképek Magyarországról a bécsi levéltárakban.** Szeged, 1928, 56 p.
- **Írások a régi Makóról.** Makó, 1928 (reprint 1984), 57 p.,
A Makói Múzeum 36. füzete
- **A Bécsi Hadilevéltár magyar vonatkozású képeinek jegyzéke.** Szeged, 1929, 172 p.
- **Várostörténet az utcanevekben.** Bp., 1937, 23 p.
- **A magyar falu településtörténete.** Bp., 1940, Magyar Szemle, 79 p.
- **A Délvidék magyarsága.** Szeged, 1942
- **Az alföldi város.** Szeged, 1945, 30 p.
- **Csongrád megye helytörténeti kutatásának feladatai.** Szeged, 1955, 47 p.
- **Helynév a várostörténetben.** Szeged, 1956, 32 p.
- **Bevezetés a történelem segédtudományába.** Bp., 1957, Jegyzetellátó, 53 p.
- **Békés megye az első katonai felvétel (1782-85) idején.** Makó, 1971, 33 p.
- **Városaink múltja és jelene.** Bp., 1971, 308 p.
- **Nógrád megye a XVIII. század végén (1782-85)** Összeáll.: E.K. és Schneider Miklós Salgótarján, 1977, 92 p.

Belvedere Meridionale: – *Először arra kérném Professzor Urat, hogy diákéveiről meséljen, Váradtól az egyetemig!*

Benda Kálmán: – Apám katonatiszt volt, Nagyváradra helyezték, én már ott születtem. A háború után, Trianont követően 1920-ban Pestre költöztünk. Itt érettségiztem 1931-ben és ezután kerültem az egyetemre. Hozzáteszem: az „én időmben” – és ez nem múltkesergő, hanem pusztán tény – latin érettségi nélkül még felvételizni sem lehetett az egyetemre.

B.M.: – *Történelem-földrajz szakon tanult a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Kik tanítottak, kik tartottak előadásokat akkoriban?*

B.K.: – Akkor a magyar történetírás egyik nagy nemzedéke tanított bennünket – talán Mályusz Elemér, Lukinich Imre, Szekfű Gyula és Hajnal István neve jól fémjelzi ezt a korszakot. Tagja voltam az Eöt-

intézetet. 1949-ben saját kérésére megvált igazgatói posztjától. A főiskolai munka mellett tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak, szinte elfeledett műveket gondozott és adott ki (pld.: Oláh Miklós: Magyarország és Attila). Még 1926-ban indította meg a „Csanád-vármegyei Könyvtár” tanulmányosorozatot, melyben 50 helytörténeti kötet jelent meg.

1929-ben a szegedi egyetem magán-

tanárrá képesítette. 1939-ben pedig egyetemi nyilvános rendkívüli tanári címet kapott. Ettől kezdve az egyetemen is tartott előadásokat. Nyugdíjba vonulása után készítette el összefoglaló munkáját a magyar faluról és városról. Élete végén az első katonai összeírás (1782-85) eredményeit rendszerezte megyénként; de a teljes feldolgozással már nem készülhetett el: 1976. november 15-én elhunyt.

Eperjessy Kálmán válogatott bibliográfiája:

- A Maros szabályozása Makónál 1754-ben. Makó, 1927, 22 p.,
A Csanád-vármegyei könyvtár 12. füzete
- Kézirati térképek Magyarországról a bécsi levéltárakban. Szeged, 1928, 56 p.
- Írások a régi Makóról. Makó, 1928 (reprint 1984), 57 p.,
A Makói Múzeum 36. füzete
- A Bécsi Hadilevéltár magyar vonatkozású képeinek jegyzéke .Szeged, 1929, 172 p.
- Várostörténet az utcanevekben. Bp., 1937, 23 p.
- A magyar falu településtörténete .Bp., 1940, Magyar Szemle, 79 p.
- A Délvidék magyarsága. Szeged, 1942
- Az alföldi város. Szeged, 1945, 30 p.
- Csongrád megye helytörténeti kutatásának feladatai. Szeged, 1955, 47 p.
- Helynév a várostörténetben. Szeged, 1956, 32 p.
- Bevezetés a történelem segédtudományaiba. Bp., 1957, Jegyzetellátó, 53 p.
- Békés megye az első katonai felvétel (1782-85) idején. Makó, 1971, 33 p.
- Városaink múltja és jelene. Bp., 1971, 308 p.
- Nógrád megye a XVIII. század végén (1782-85) Összeáll.: E.K. és Schneider Miklós Salgótarján, 1977, 92 p.

Belvedere Meridionale: – *Először arra kérném Professzor Urat, hogy diákéveiről meséljen, Váradtól az egyetemig!*

Benda Kálmán: – Apám katonatiszt volt, Nagyváradra helyezték, én már ott születtem. A háború után, Trianont követően 1920-ban Pestre költöztünk. Itt érettségiztem 1931-ben és ezután kerültem az egyetemre. Hozzáteszem: az „én időmben” – és ez nem múltkesergő, hanem pusztán tény – latin érettségi nélkül még felvételizni sem lehetett az egyetemre.

B.M.: – *Történelem-földrajz szakon tanult a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Kik tanítottak, kik tartottak előadásokat akkoriban?*

B.K.: – Akkor a magyar történetírás egyik nagy nemzedéke tanított bennünket – talán Mályusz Elemér, Lukinich Imre, Szekfű Gyula és Hajnal István neve jól fémjelzi ezt a korszakot. Tagja voltam az Eöt-

vös Kollégiumnak, tehát kiemelt helyzetben tanultam.

B.M.: – *Pesttől távol, csak halljuk, olvassuk, hogy Eötvös Kollégium. Tudjuk, hogy aki onnan került ki, az nagy koponya, de ennél többre, mondjuk arra, hogy miben rejlett a különbség, nem is vagyunk kíváncsiak. Kérem meséljen az Eötvös Kollégiumról!*

B.K.: – A történelem oktatása egy laza rendszer volt, nagy szabadsággal; és ezt a szabadságot a diáknak ki kellett használnia: azt tanulta, ami igazán érdekelte. A professzorok egy választott témáról tartottak előadást, például Mályusz két fél-éven át beszélt a középkori egyházi társadalomról, és a kollokviumon ezt az anyagot kérték számon. Szigorlatra az egész korszakot tudni kellett, de az a hallgató magánügye volt, hogy honnan és hogyan tanulja meg az anyagot. A mesterségbeli tudásra tanítottak minket: középkori latinra és oklevélolvasására, stb. Mindenki ismerte a magyar történelem szempontjából legfontosabb két nyelvet: a latint és a németet, mert ezt már középiskolában tanították.

Erre az alapra jött az Eötvös Kollégium. Mivel francia orientáltságú intézmény volt, ott franciául tanultunk. Kinevezett főiskolai tanárok szemináriumokat tartottak, történelemből jelesen forrásgyakorlatokat végeztünk. Akkoriban Madzsar Imre, majd Lukcsics Pál tartotta ezeket a szemináriumokat. A francia nyelvet Ligeti Lajos, a későbbi neves Tibet-kutató tanította. Fodor Ferenc oktatta a földrajzot; ő – a történész számára is nagyon fontos – településföldrajzot tanított.

B.M.: – *Az egyetem után, ha jól tudom, ösztöndíjasként Bécsben, Berlinben, majd Párizsban tanult. Hogyan lehetett elnyerni akkor egy ösztöndíjat?*

B.K.: – Voltak állami ösztöndíjak, amelyeket a végzős diák megpályázhatott. Talán nem szerénytelenség: az Eötvös-

kollégisták általában ezeket a pályázatokat elnyerték... 1937-ben ledoktoráltam, és utána utaztam Párizsba.

B.M.: – *Hol és miből élt egy magyar ösztöndíjas a francia fővárosban? Milyen volt az anyagi helyzete?*

B.K.: – Párizsban már akkor létezett az egyetemnek önálló kollégiumi negyede, amit ma campusnak neveznek. Az volt a szabály, hogy a kollégiumokban 60-40% volt franciák illetve a külföldiek aránya, tehát 40%-nál több külföldi diák nem lakhatott ott. Majd' minden európai nemzet számára Franciaország külön kollégiumi épületet épített; így volt: angol, német, spanyol ház... A magyarok – Trianon miatt – nem fogadták el ezt a lehetőséget. Így minket más és más kollégiumokban helyeztek el. Hozzáteszem: mindenkinek külön szoba járt! A kollégium ebédlőjében lehetett étkezni, bár ez nem vált szokássá, mert a diákok javarésze egész nap az egyetemen vagy a könyvtárban volt. Miből élt? Ösztöndíjból! Ha nem is urizáltunk, de azért nyugodtan meg lehetett élni abból az összegből. Ne gondolja, hogy kizárólag előadásokat hallgattunk... Szünetben vagy hétvégén összeállt egy kisebb társaság, béreltünk egy autót, és bejártuk – természetesen – a Loire völgyét, elmentünk Normandiába, stb.

B.M.: – *Milyen előadásokra járt, mivel foglalkozott?*

B.K.: – Elsősorban a francia diplomácia XVI-XVII. századi történetéről hallgattam előadásokat. Ez érdekelt akkor, ha meggondolja, a francia külpolitika az európai történelem egyik legfontosabb része.

B.M.: – *Az ösztöndíjas év után katonai szolgálat következett, majd hamarosan kitört a világháború. Hogyan alakult ekkor a sorsa?*

B.K.: – Két évig voltam katona, és amikor kitört a háború, újra behívtak. Történt ez annak ellenére, hogy akkor már a Teleki Intézetben dolgoztam, ahol az em-

berek rendszeresen megkapták a felmentést. Egyedül engem nem mentettek fel, mint mondták, azért, mert olyan képesséssel rendelkeztem, ami nagyon fontos volt. Tüzér-bemérő tiszt voltam, minden katonai akció előtt mozgósítottak. Így részt vettem a Délvidék megszállásában, úgy volt, hogy visznek az orosz frontra is, de ezt – szerencsémre, mások szerencsétlenségére – a doni katasztrófa megakadályozta.

B.M.: – *Hogy emlékszik vissza a Délvidék megszállására?*

B.K.: – Jól, mivel az „felejthetetlen” élmény volt. A Bercsényi Miklós Tábori Tüzérezred zászlósaként Bajáról Zombor felé vonultunk be a visszafoglalt területre. Tényleges harc már nem folyt, de az ismert csetnik-gerilla alakulatokat még nem sikerült felszámolni. Egy alkalommal azt a parancsot kaptam, hogy néhány lovas- és pártucat gyalogossal vonuljunk be, magyarul: foglaljunk el egy csetnik falut, fogolyejtés nélkül. Tehát parancsunk volt arra, hogy minden ott élőt meg kellett (volna) ölnünk! A lelkiismereti konfliktust, amit akkor átéltem, gondolom, el tudja képzelni! Hajnalban roham, bevonultunk... és a falu szerencséje üres volt...

Az erdélyi bevonulásban nem vettem részt, mert amikor bevagondoztak minket, az esős, csúszós kövezeten megcsúszott a ló és eltört az lábam. Mire, négy hét elteltével, az ezred után mehettem, azok már hazatérőben voltak.

A Partium vidékén teljesítettünk szolgálatot, javarészt román lakossággal, de én semmiféle összetűzésre nem emlékszem. Bár amikor meglátogattam Tóth Zoltán történészt, a szatmári református gimnázium tanárát, akivel Párizsban ismerkedtem meg – olyan nyomorban találtam, amit addig elképzelni nem tudtam volna. A négy tanár egy szobában lakott, egy olyan szobában, ahol az egy szem asztalon és négy ágyon kívül semmi sem volt... 1944-ben hívtak be újra, akkor aztán végig-

csináltam az Erdélyből „visszacurókolást”, egészen a Nyugat-Dunántúlig. Amikor a Tiszán átkeltünk, négy tüzérezredet a túloldalon felejtettek. Heten átúsztunk a folyón, de a többi 350-ből kettőről tudom, hogy túlélte a fogságot.

B.M.: – *Említette már a Teleki Intézetet. Ennek a nagyon fontos tudományos intézménynek gyakorlatilag a létét is kitérőtlték az emlékezetből. Szeretném, ha felidézné ottani munkásságát!*

B.K.: – 1942-ben kerültem az intézetbe, és ezt a lehetőséget komoly népfőiskolás múltamnak köszönhettem. Tatán, a Közgazdaságtudományi Egyetem népfőiskoláját vezettem, az ország egyetlen nem egyházi népfőiskoláját. Ez addig tartott, amíg – 1943-ban – az alispán rendelettel megszüntette az egész népfőiskolát. Földreformról, a nagybirtok igazságtalanságáról, demokráciáról akkoriban nem volt ildomos beszélni!

Amikor a Teleki Intézetbe kerültem, Kosáry Domokos volt a Történettudományi Intézet igazgatóhelyettese, akivel az Eötvös Kollégiumban egy szobában laktam. Én voltam az intézet francia folyóiratának, a Reuve l'Historie Comparée-nak a szerkesztője, amit a párizsi Presse Universitaire, az egyetemi nyomda adott ki. Ez volt az első olyan folyóirat, amely az egész Dunatáj vonatkozásában gondolkodott a történelemről, és határon túli munkatársaink: románok, szlovákok segítettek megvalósítani elképzeléseinket.

1945-ben Kosáry lett az igazgató, én pedig a helyettese. Ez tartott 1948-ig, amikor a Teleki Pál Tudományos Intézetet megszüntették. Szovjet mintára, akkor hozták létre az Akadémia tudományos intézeteit, ahol azonban rám nem volt szükség. Állás nélkül maradtam.

B.M.: – *Meddig tartott ez? Mit csinált akkor?*

B.K.: – Sok mindenből éltem... sehogyan. Egyedül feleségem matematika-

fizika szakos tanárként rendelkezett állandó keresettel, három gyermekemmel és idős szüleimmel éltünk egy háztartásban. Tombolt a jegyrendszer, és mi nem kaptunk jegyet, mert én – mint családfenntartó – munkanélküli voltam. Így a feketepiacon vettük még a kenyeret is!

Mit csináltam? Egyetemi dolgozatokat, szakdolgozatokat írtam mások számára; a frissen kreált népi-munkás értelmiségiek helyett írtam meg doktori disszertációjukat. Egyszer egy vidéki ifjú titánnak az erdélyi fejedelmekről írtam dolgozatot, ő arra kért, hogy ügyeljek, ne legyen a munka túl színvonalas. Esküszöm, nem lett az! Egy éjszaka írtam meg az egészet!

Ezen kívül könyvekkel kereskedtem. Öreg antikváriusoktól megtudtam, hogy mely könyvek iránt nagy az érdeklődés, és azokat, amelyiket tudtam, beszereztem. Kapcsolatot létesítettem orosz katonákkal, és az ő magazinjaikból szereztem olyan portékákat (kakaót, teát, női harisnyát), amiket sehol másutt nem lehetett megkapni. Ezeket aztán jó pénzért továbbadtam. Ilyen munkákból szereztem pénzt akkoriban.

B.M.: – *Mi történt később?*

B.K.: – 1952-ben kaptam állandó munkát: ennek a Ráday utcai, akkor egyházi levéltárnak lettem az igazgatója. 1956-ban pedig egészen rövid ideig a Történettudományi Intézet igazgatóhelyettese voltam. Utána 1980-ig amolyan „megtúrt” munkatársként, beosztás nélkül dolgozhattam, és akkor kért fel a református egyház az egész Ráday Gyűjtemény igazgatói tisztének betöltésére.

B.M.: – *Érte-e hátrányos megkülönböztetés a „rendszer” részéről?*

B.K.: – Soha nem tartóztattak le, nem vittek be, nem internáltak – így azt mondhatom, szerencsés voltam. A szakmai lehetőséget vonták meg tőlem; ami munkát végeztem, arra senki sem kért fel, „magán-szorgalomból” kezdtem hozzá egy-egy

nagy témához. Szabadon járhattam a levéltárakba, igaz, semmi más támogatást nem kaptam. Egyetemi magántanári címemet még '49-ben megszüntették, onnantól kezdve én elméletileg nem léphettem be az egyetemre.

Egy biztos: az sohasem jutott el a fülemig, hogy pontosan mi a kifogásuk velem szemben. Az igaz, hogy apám katonatiszt volt, ami nagyjából olyan besorolást „ért”, mintha gróf lett volna. Szememre vetették, hogy külföldi egyetemekre jártam... 1954-ben írtam egy könyvecskét a Bocskai-szabadságharc történetéről, ami az évforduló alkalmából a Művelt Népnél jelent meg. Ezt a könyvet az utolsó példányig – bezúzták!

B.M.: – *Mi volt a probléma?*

B.K.: – Közöltem a kötetben Homonnai Bálint fővezér naplójából azt a részt, amelyben arról ír, hogy Füleket török segítséggel ostromolván, a pasa a foglyokat magának követelte. Homonnai a magyarokat szabadon engedte, a németeket, egyebeket a török kezébe adta. És én leírtam azt, amit nem kellett volna, hogy tudomásom szerint ez a nemzeti összetartozás első, igazán jellegzetes példája. Belepillantott a könyvbe Andics Erzsébet, a történészdiktátor, és közölte, hogy ez nem nemzeti összetartozás: Homonnai nem érezhetett egyet egy szegény hajdúkatonával, legfeljebb egy osztrák arisztokratával. A könyv végén pedig olyan tanulságot vontam le, amely szintén nem találkozott az ő véleményével. Most nagyon finoman fogalmaztam... Nekem egy szót sem szóltak, a könyvet pedig bezúzták!

B.M.: – *Debát Andics Erzsébetnek nem kifejezetten a Bocskay-szabadságharc volt a kutatási területe...*

B.K.: – Andics Erzsébet volt a magyar történetírás főnöke, függetlenül attól, hogy melyik korszakkal foglalkozott. Úgysem értett egyikhez sem, teljesen mindegy, hogy melyikkel foglalkozott...

B.M.: – *Hogyan került a szegedi főiskolára?*

B.K.: – Hogy dr. Nagy István tanszékvezető milyen úton tudta azt elintézni, hogy az alkotói szabadságra vonuló Szegfű tanár úr pótlására engem hívhasson meg – arról sejtelmem sincs! Ezt tőle kellene megkérdezni! Mindenesetre 1974 és '77 között három évet tölthettem a Történettudományi Tanszéken. Magyar történelmet oktattam az első és másodéveseknek, még szemináriumi gyakorlatokat is vezettem. Mindez úgy történt, hogy, mondjuk,

szerdai napon felültem a reggeli expresszre, kilenckor már órát tartottam, az esti expresszrel pedig visszautaztam Budapestre. Azt hiszem, ez egyáltalán nem példanélküli; sok tanár ma is így tartja meg az óráit. Nagyon jól éreztem magam a tanszéken és szép emlékeket őrzök a kollégákról és a diákokról egyaránt.

B.M.: – *Professzor úr, Ön korát meghazudtoló frissességgel dolgozik a Ráday Gyűjtemény élén, utazik és tart előadásokat. Ehhez a munkához kívánok sok erőt, további jó egészséget. Köszönöm a beszélgetést!*

Benda Kálmán válogatott, magyar nyelvű bibliográfiája:

- Bocskai István. 1557-1606. Bp., 194?, Franklin, 241 p.
- A magyar jakobinusok iratai I-II-III.. Sajtó alá rendezte: Benda Kálmán. Bp., 1952-57, 1142+861+452 p.
- A magyar jakobinus mozgalom története. Bp., 19567, 95 p.
- A Bocskay-szabadságharc. Bp., 1955, 159 p.
- B.K. – Irinyi Károly: A 400 éves debreceni nyomda (1561-1961). Bp., 1961, 432 p.
- Zrínyi Miklós, a szigetvári hős. Bp., 1966, 37 p.
- XII. Károly (svéd király). Bp., 1967, 143 p.
- Habsburg-abszolútizmus és rendi ellenállás a XVI-XVII. században. Bp., 1975, 60 p.
- Emberbarát vagy hazafi?. (Tanulmányok a felvilágosodás korának magyarországi történetéből). Bp., 1978, 449 p.
- B.K – Fügedi Erik: A magyar korona regénye. Bp., 1979, 253 p.
- Európa és a Rákóczi-szabadságharc. (Rákóczi Ferenc születésének 300. évfordulója alkalmából 1976. május 24-28. között Sárospatakon megrendezett nemzetközi konferencia előadásai). Szerkesztette: B.K.. Bp., 1980, 319 p.
- Magyarország történeti kronológiája, I-IV.. Főszerkesztő: B.K.. Bp., 1981
- Erdély végzetes asszonya. (Báthory Zsigmondné Habsburg Mária Krisztierna). Bp., 1986, 79.
- Bécs 1683. évi török ostroma és Magyarország. Szerk.: B.K. és R. Várkonyi Ágnes. Bp., 1988, 249 p.
- Moldvai csángó-magyar okmánytár. Gyűjtötte, sajtó alá rendezte: B.K., Jászay Gabriella, stb.. Szerk.: B.K.. Bp., 1989, 849 p..

**Az életrajzot, az Interjút és a bibliográfiákat
Nagy Tamás készítette**